

DÜNYA GIDA GÜNÜ

Konuşmama başlamadan önce TMMOB'a bağlı Odaların herhangi bir konuda görüş oluşturma yöntemini anlatayım. Görüş oluşturulacak konunun uzmanlarından oluşan bir komisyon kurulur, ortaklaşa oluşturulan görüş Oda yönetimince kabul edildikten sonra Oda görüşü olarak kamuoyu ile paylaşılır.

TMMOB Ve bağlı odalar olarak bilimi ve teknolojiyi halkın yararına kullanmayı şiar edinmiş bir demokratik bir meslek örgütün üyesiyiz. Bu bağlamda siyasi bir partinin veya yapılanmanın karşıtı veya yandaşı olarak değil, Türkiye'nin gerçeklerine ve halkın yararına projelerin yanında savunucusu, halkın çıkarlarına aykırı, belli bir kesimin çıkarlarına olan proje ve yaptırımların da karşısında demokratik zeminde görüşlerimizi ve eleştirilerimizi belirtiriz. Gerekli görüldüğünde de hukuki girişimlerde bulunuruz. Bunun net olarak bilinmesini istiyorum.

BU GÜNÜ DEĞERLENDİREBİLMEK İÇİN CUMHURİYETİN YARATTIĞI TARIM SEKTÖRÜNE BAKMAK GEREKLİ.

Bu nedenle biraz tarihsel sürece kısaca değinelim. Ve hemen bir anımsatma ile başlayayım. Osmanlı döneminde Anadolu da üretilen buğdayı İstanbul'a götürmek, ABD den İstanbul'a buğdayı gemilerle getirmekten daha pahalıya mal olduğu için, İstanbul ABD de üretilen buğdayı alıyordu. Ulusal kurtuluş Savaşında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerden alına borç, tarım ürünleri ile takas yapılarak ödenmiştir.

“DÜNYA GIDA GÜNÜ” KAPSAMINDA bu yılda belirlenen çerçeve içinde görüşlerimi ifade etmeye çalışacağım.

2006 yılından bu yana her yıl gıda sektöründe başka temalar üzerinde Gıda, Ziraat ve Kimya Mühendisleri Odaları gıda konusunda sempozyum düzenliyor, konusunda uzman kişilerin görüşlerini paylaşma ortamı içinde bilgi aktarımında bulunuyoruz. Ve Sonunda derlenen bilgiler ilgili makamlara, özellikle de Tarım la ilgili bakanlığa iletiyoruz.

Bugün de gıdaların üretiminden soframıza kadar geçen süreci bize ayrılan zaman dilimi içinde konuşarak anlatmaya çalışacağız.

Gıda öncelikle stratejik özelliği olan bir sektördür. Bir ülkenin tam bağımsız olabilmesi için, diğer stratejik sektörler gibi gıda sektöründe tam bağımsız olması gerekir. Rusya ile Ukrayna savaşı nedeniyle, Ukrayna'nın depolarında bekletilmek zorunda kalan buğday, Cumhurbaşkanının girişimiyle serbest bırakılarak dağıtımı yapıldı. Bu örnek, Atatürk'ün Yurtta Barış, dünyada Barış sözünün ne kadar geçerli olduğunu ispatlıyor.

Ulusal bağımsızlığımızı kazandıktan sonra diğer alanlarda olduğu gibi tarıma dayalı gıda sektöründe de dışarıdan uzmanlar getirterek gerekli olan kurumsal yapılar ve eğitim kurumları oluşturmuştur.

Örnelemek gerekirse; Prof.dr. BODENHEIMER'İN 1938 YILINDA getirilmesiyle ENTOMOLOJİ bölümü açılmış. Dr. BREMER'1949 YILINDA Enstitüde çalışmaya başlamasıyla hastalıklar üzerine çalışmalar daha yoğunlaşmış. Daha sonraki yıllarda araştırmacı Ziraat Müh.çalışmalara başlamış ve 1952 yılında Fitopatoloji bölümünde, hububat hasta laboratuvar hastalıkları,meyve ve bağ hastalıkları, sebze hastalıkları laboratuvarı ve Entomoloji laboratuvarı kurulmuş. 1955 yılında yabancı ot laboratuvarı, 1957 yılında Ankara Bölge Zirai Mücadele araştırma Enstitüsüne dönüştürülmüş.

Ayrıca 1944 Alata Bahçıvanlık Okulu kurulmuş, 1967 yılında “ Bölge Bağ Bahçe Araştırma Enstitüsüne dönüşmüş.

1972 yılında Enstitü ile okul birleşerek Bölge Araştırma enstitüsü ve Ziraat Meslek Okulu Müdürlüğü adını almıştır.

1974 yılında Enstitü Okul ile tekrar ayrılmış, Bahçe kültürleri Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü olmuş.

1981 yılında Tarım ve Meslek Lisesi kapatılmış. Enstitü devam etmekte. Tarım ve Meslek **Lisesinin**kapatılma tarihine dikkat çekmek isterim.

Bu arada eğitimimiz ABD ile 27 Aralık 1949 yılında ikili anlaşma yapılarak eğitim planlamamızı ABD uzmanlarınınin GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA şekillendiğini de önemle belirteyim. ABD li

uzmanların ücretlerini biz ödüyorduk ve eğitim planlarımız onların olurları ile işleme koyuluyordu. 1980 ihtilali boşuna yapılmadı.

Tarım sektörü, Türkiye de Ulusal kalkınmanın temeli iken gittikçe dışa bağımlı hale gelinmesinin nedeni anlaşılıyor değil mi?

AR-GE

Her konuda olduğu gibi tarım sektöründe de bilimsel ve teknolojik gelişmeyi sağlayan Ar-Ge'nin önemini bilinen bir gerçek. Nitelikli insan gücü, finansman, alt yapı, bilgi ve kararlı irade başlangıç için zorunlu parametrelerdir. Sonucu ise sistem, bilimsel veriler ve deneyim, olabirliği görmek ve nihai olarak yeni ürünler ve patenttir. Nitelikli insan gücünün önemini belirtmek için, gelişmiş ülkelerdeki Ar-Ge harcamalarının GSYİH(gayri sıhhi yurt içi hasıla) a oranı incelendiğinde Finlandiya % 3,37, Japonya, ABD ve G.Kore % 2.5-3, Fransa, Almanya, Hollanda % 2-2.5, Türkiye ise % 0.64 dür. Bir başka açıdan bakınca nüfus başına düşen Ar-Ge personeli Finlandiya'da 230 Japonya da 135, Hollanda da 110, Yunanistan da 68 iken Türkiye de % 13 dür. Ayrıca Türkiye de Ar-Ge ye harcanan kaynak yıllara göre düşmektedir. Doğal olarak gelişmiş ülkelerle aramızdaki fark açılmaktadır

Ar-Ge harcamaları incelendiğinde, özel sektörün payı % 30.5, Üniversitelerin payı % 60.4, Kamunun payı da Sadece % 9.1

Bir başka veri de, 1970-1980 yılları arasında ortalama % 17 olan bu oran sonraki yıllarda düşmüş. Bu duruma şaşırılmamalıdır, anlaşılır bir şeydir, 1980 darbesi boşuna yapılmadı. Daha açık bir ifadeyle darbenin amaçlarına uygun olarak tarım sektöründe de bilimsel araştırma yapılmasına bilinçli olarak önem verilmemiştir.

Ülkemizde tarımsal araştırmalara ilişkin sorunların başında Ar-Ge personelin nicel ve nitelik sorunu, kaynak sorunu, yönetimin bakışı buna bağlı olarak alt yapı sorunu güncelliğini korumaktadır.

Bütün bu sorunların yanında, tutarlı bir tarım politikasının olmayışı, günümüz koşullarına uyarlanmış ve tarımın gereksinime cevap verecek tasarlanmış, planlanmış bir politika olmayınca geleceğe dair bir ön görüde olamaz.

Dolayısıyla uluslararası sözleşmeler, Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması, Avrupa Birliğine girmeden Gümrük Birliğine giriş ve benzeri anlaşmalar hep aleyhimize olmuştur.

Özelleştirme ve Gübre

Tüm diğer sektörlerde olduğu gibi Kamu kurumları piyasa düzenleyicisiydi. Başlangıçta zarar eden KİT'ler devlete yük olmaması için özelleştirilmesi gerektiğini gazete ilanlarıyla, tüm medya kuruluşlarıyla kamuoyu oluşturuldu. Sonra en karlı kuruluşlar yok

pahasına özelleştirme adına birilerine verildi. Cumhuriyetin tüm kazanımları olan işletmeler, fabrikalar toplam 70 milyar dolar tutarında özelleştirildi. Bugün özelleştirilen KİT'lerden bir tanesi bile bu parayla yeniden inşa edilemez, işletilemez.

Sadece Tarıma sektörüne bakılırsa:

Başlangıçta 1990 lı yıllarda YENİDEN YAPILANDIRMA adında Kurumların talan edilme saldırısı, TUGSAŞ VE İGSAŞ'ı da kapsam içine alındı. Aslında temel hedeflerindendiler. TMMOB gibi meslek örgütleri, Petrol İş gibi sendikalar ve sivil demokratik örgütlerin karşı çıkmasıyla bir süreliğine ertelendi. Ancak daha sonra 2004 yılında yapılan ihalelerle Gemlik Gübre İgşaş,2005 yılında Samsun Gübre satıldı. TÜGSAŞ'IN tüzel kişiliği SUMER HOLDING A.Ş ile birleştirilerek sonlandırıldı. Böylece Gübre sektöründeki kamu kuruluşların özelleştirilmesi ile milyonlarca çiftçinin temel girdilerinden olan gübre tekel gibi hareket eden özel sektörün eline geçmiş oldu.

Hayvancılıkla doğrudan ilişkili üç KİT (SEK, EBK, YEMSAN) 1992 yılında özelleştirme kapsamına alındı. SEK'in Süt sektöründe özelleştirme 4 işletmesini TEKFEN Grubuna bağlı MİS SÜT aldı ve daha sonra dünyanın büyük şirketlerinden biri olan NESTLE' ye devredildi.Alınan üç şirket kapasitesi düşük olduğu bahanesiyle sözleşme hükümlerine uyulmayarak kapatıldı.

SEK işletmelerini alanlar arasında TİKVEŞLİ ve YIMPAŞ Grubuna bağlı AYTAÇ da bulunuyordu. TİKVEŞLİ daha sonra SABANCI-DANONE ortaklığı olan DANONEYE satıldı. Danone daha sonra Sabancının hisselerini de alarak tümüne sahip oldu. Adını Danone-Tikveşli olarak değiştiren şirket aynı dönemde Nestle' nin süt ve sütlü ürünler işkolunu da alarak tekel durumuna geçti.

Süt sektöründe tekel durumunda olan şirketler, Yaşar Holding(Pınar süt), Ülker(içim süt)

Koç Holding(sek süt) , Danone-Tikveşli, Dimes ve Sütaşır

Et ve Ürünleri

Ankara da 100 dekar arazi üzerinde kurulu EBK kombinası GİMAT adlı KOOPERATİFE satıldı. Tapunun alımından sonra anonim şirket oldu. Şirket arsanın yarısını yıllık 10,5 milyon dolardan KOÇ Holding bünyesindeki MİGROS'a kiraladı. MIGROS da 2008 yılında İngiliz BC partners e satıldı. KİGEM'in yaptığı araştırmaya göre, EBK 1995 yılında özelleştirilen 11 kombinasının arazisi üzerindeki makine teçhizat v.b birlikte metre karesi inanılmaz derecede ucuz bir fiyata denk gelmekte.

2005 yılında özelleştirme programından çıkarılan EBK eski statüsüne döndü. Amaç arazisinin satılmasıydı. Ayrıca siyasi iktidar bu kurum

üzerinde uygulayacak projeler olabilirdi. Bugün süt besiciliği yine can çekişmektedir.

Yem Sanayisi

1990 yılında 26 fabrikası ile karma yem piyasasında önemli bir yere sahip olan kurum, diğer ezelleştirilmelere gerekçe olduğu gibi bilinçli olarak zarar ettirildi. Önce kuruluşun ortak olduğu paylar özel sektöre devredildi. Özelleştirildi. Böylelikle yem de ithalat süreci başladı. Şöyle ki; 2006 da 3,5 milyon ton olan ithalat, 2016 yılında 9 milyon tona çıkmış. İthalatın yükselmesinin yanı sıra dövizdeki önlenemeyen yükseliş üreticileri büsbütün iflasa sürüklemiştir. Arazilerini ve ellerinde satacak ne kaldıysa satmalarına karşın haciz işlemleriyle adeta boğuşmaktadırlar.

Şeker Pancarı ve nişasta bazlı şeker

2018 yılı verilerine göre ,Türkiyede 25'i bir kamu kuruluşu olan Türkiye Şeker FabrikalarıA.Ş (Türk Şeker) ve 8 adet de özel sektöre ait olan 33 şeker fabrikası var Ayrıca 5 adet de nişasta bazlı şeker (NBŞ) üreticisi var.

Türk şekerin özelleştirme gündemine 22 Haziran 2000 tarihinde IMF'ye verilen niyet mektubu ile başlamıştır. Ve 20 Aralıkta da özelleştirme kapsamına alınmıştır.

2021-2022 döneminde 14 fabrikası ile üretime devam etmektedir. Yıllık kotası 936 bin ton olan TÜRKŞEKER, fazla ürettiği yaklaşık 140 bin tonu ihraç ederek 7 yıl aradan sonra ilk ihracatını yapmış,60 milyon dolar kazancı olmuştur.

Şeker kamışı üretiminin maliyeti , yetiştirme ve işlenme maliyeti pancar şekerine oranla % 30 daha ucuzdur. Günümüzde ham şeker üretiminin yaklaşık %77 lik kısmı şeker kamışından elde edilirken geri kalan %23 lük kısım şeker pancarından elde edilmektedir. Buna karşın özellikle AB ülkelerinin büyük kısmı %95 lik kısmı şeker üretimi şeker pancarı aracılığıyla yapılmaktadır. Tercihlerinin nedeni pancar tarımının bir takım sosyo- ekonomik etkileri olması dolayısıyla hammadde kaynağı olarak şeker pancarından vazgeçmemektedirler.

Türkiye'de şeker üretimi yıllık olarak ülke ekonomisine yaklaşık 2 ile 3,5 milyar dolar katkı sağlamaktadır. Mevsimlik işçilerde değerlendirmeye alınacak olursa ortalama 35.000 işçi istihdam edilmektedir. Bu sayı sanayi sektörü çalışanlarının %1.2 denk gelmektedir. Statejik bir ürün olan şeker pancarı üretimi tarım sektöründe 200-250.000 dolayında çiftçi istihdam ederek ortalama 1.5 -2 milyon insanın geçimini sağlamaktadır.

1.Dünya savaşı sonunda büyük Britanya gibi ticaret özgürlüğünün en önde gittiği bir ülkede ucuza şeker kamışı almak yerine yerli pahalı

pancar şekerini üretimi desteklemiş bu kapsamda koruyucu yasalar çıkarmıştır.

Satılan şeker fabrikaları Çorum Şeker 528 milyon, Yozgat Şeker 275 milyon, Kırşehir Şeker Fabrikası 333 milyon lira, Niğde Bor Şeker Fabrikası 336 milyon, Ilgın Şeker fabrikası 637 milyon, Turhal Şeker Fabrikası 569 milyon liraya satılmıştır.

Bu satışlara dikkat çeken husus satış fiyatlarını 2011 yılında özelleştirme sürecinde gerçekleşen fiyatların altında gerçekleşmiş oluşudur. Süreçte yer alan fabrikalar hali hazırda depolarda ve makine parkında toplu olarak malzeme, makine ve pancar şekerini değeri 2 milyar 62 milyon 900 bin TL değerindedir.

Özelleştirme kapsamına alınan 25 fabrikanın kapatılma riski olup bölge ekonomilerine sağladıkları katma değer ortadan kalkacaktır.

Türkiye şeker üretiminde önemli ölçüde çekilmiş olacağından açık bir şeker pazarı yada nişasta bazlı şeker pazarı haline gelecektir.

Şeker sektöründe önemli ölçüde dışa bağımlılık yoktur. Bu süreçlerle birlikte dışa bağımlılık ortaya çıkabilecek ekstra ithalat kalemi olarak ortaya çıkacaktır.

Ülke ekonomisi ciddi bir katma değer kaybını yaşayacaktır.

Tüm sektör çalışanları göz önüne alındığında 35 000 çalışanın işsiz kalması söz konusu olabilecektir. Bu sayıya tarımsal alanda çalışanlarda eklendiğinde sayı daha da artacak ve ciddi bir refah kaybına sebep olacaktır. Ayrıca ortaya çıkan kristal şeker (sakaroz bazlı şeker) açığı nişasta bazlı şeker vasıtası ile giderilmeye çalışılacaktır. Nişasta bazlı şekerin insan sağlığı üzerindeki etkileri tam olarak ortaya çıkarılmamıştır. Fakat basit olarak şu söylenebilir nişasta bazlı şeker genel olarak mısırdan üretilmekte olup mısırdaki GDO nitelik taşıyan bir tarım ürünüdür. GDO lu gıdaların tüketilmesinin insan sağlığına yol açtığı etkiler özellikle son yıllarda çok sert tartışmalara neden olmaktadır.

Tarımda, tarladan sofraya kadar geçen süreçte kullanılan girdiler ve uygulamaları incelenirse; öncelikle toprağın kirlenmemesi ve verimli olarak kullanılması için gerekli olan gübre konusuna bakalım.

Tarımda en önemli girdi olan gübre fabrikaları özelleştirme rüzgârında yok pahasına satılan fabrikalardan sadece bir tanesinden kısa bilgi vererek konuyu anlatmaya çalışacağım. Stratejik öneme sahip ve savaş durumunda gübre yerine teknik amonyum nitrat üretecek Gemlik Gübre Sanayi A.Ş 650 milyon dolara CLE firmasına yaptırıldı.1978 yılında devreye alındı. Daha sonra doğal gaz ile çalışır olarak Kellogg firması bu tesisi yaklaşık 1 milyar 100 milyon dolara kurup 1993 yılında devreye

aldı. Tesisler yıllık olarak amonyum nitrat olarak 594. 000 ton kapasiteli olup verimi %110 un üzerine de çıkabilmekteydi. Bu haliyle yıllık karı 75 milyon dolar civarında olmasına karşın , daha önce 96 milyon dolara milyon dolara alıcısı olduğu halde satılmadı, daha sonra 83,1 milyon dolara 5 taksitle 14 Aralık 2005 tarihinde satıldı. Üstelik deposunda 150.000 ton gübre, değeri yaklaşık 100 milyon dolar, arazisi bugün 3-4 milyar değerinde, 110 adet konut, sosyal tesisleri, okulu, yönetim tesisi ve depolama alanı ve en önemlisi de Gemlik'in lojistik değeri çok yüksek uluslararası serbest bölgede yer alan liman da promosyon olarak verildi. Gübretaş'ın mal varlığı yaklaşık 36 trilyonu bulmaktadır.

Igsaş Gübre 90 milyon dolaras atılırken, 60 milyon dolarlık ürün bulunuyordu.

Eti Gümüş 33 milyon dolara satıldı, 20 milyon dolarlık ürünü bulunuyordu.

Bu yok pahasına satışı daha iyi anlaşılması için bugün Zonguldak Filyos'ta benzer bir fabrika yatırım tutarı 1.750.000 .000 USD ile özel bir şirket gübre fabrikası kurmaktadır. Sanırım özelleştirme değil alıcı firmaya bağış yapılmış olmaktadır. Diğer fabrikalar da benzer şekilde özelleştirilmiştir.

Dolayısıyla tarım çiftçisi gerekli olan gübreyi özel fabrikalardan her gün yükselen dolar kuru üzerinden gübre satın almak zorunda bırakılmıştır.

Tarım ürünlerine girdi olarak tohumda, buğday, arpa, mısır, patates ve sebzelerde de ithalatımız ihracatımızdan fazladır. Tohum üretimi şöyledir.

Detay olarak Buğday:1995 yılında özel sektör tohum üretiminde % 3 ten 2021 de % 75 çıkarmış

Arpa:

“

“

“

%4 ten 2021 de 549 a çıkmış

Mısır

Soya:

% 100

“

% 98

%99

“

%99

Ayçiçeği

Patates

%99

“

%100

%99

“

%99

Sebze

Yem bitkileri

% 10

“

% 80

%100

%100

“

Tablodan anlaşılacağı üzere 1995 te kamunun üretimde ağırlığı olan tohumlarda da 2021 yılında özel sektör hâkim olmuş. Kamu önemli ölçüde gerilemiş.

Yine tarımda kullanılması zorunlu olan Türkiye’de 2021 yılında kullanılan zirai Mücadele ilaçları kullanımı

İnsektisit	fungusit	herbisit	akarisit	rodenisit	diğerleri
11.965.000	19.097968	13.319 891	2.342.473	282.948	.6.851.062

TOPLAM 52.965.00 KG-LT

2003 yılında bayilere satılan pestisit miktarı 29,675 ton iken, 2012 yılında 52, 397 tona ulaşmıştır. Aynı yıllar itibariyle İthalat 7.183 tondan 22,675 tona çıkmış. İmalat miktarı 23,396 tondan 36,164 tona yükselmiştir.

Pestisit kalıntısı nedeniyle 2021 yılında AB ülkelerinden yapılan Türkiye kaynaklı 372 bildirim , 2022 yılının ilk yarısında 259 a ulaştı. Bu rakamlar da gösteriyor ki Türkiye de pestisit kullanımı bilinçli yapılmıyor. Ayrıca denetiminde yapılmadığı anlaşılıyor.

Üreticilerin tarımsal üretimler bunlarla da bitmiyor. Kullandığı Elektrik, mazot 'un yansıra Suya bile para vermektedir. Banka kredilerini ödeyemez duruma düşmüşlerdir.

TUKONFEN banka işleri sorumlusu gen gün açıkladı.2500 bin icra dosyası var olması vatandaşın alım gücünün göstergesidir.

YEREL YÖNETİMLERİN ÜRETİCİLERİNE KATKILARI

ANKARA, İSTANBUL, GİBİ, BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİN ÜRETİCİLERE VE HALKA KATKILARI NE OLABİLİR?

Bütün bunları özetlersek gıdalardaki enflasyonun nedenleri : İklim değişikliği, İktidarın tarım sektöründe plansız olması, günü birlik kararlar alması, Tarımda çok önemli yer tutan tohum, gübre, tarım ilaçları, elektrik , akaryakıt ve su giderleri, özelleştirme nedeniyle özel şahısların keyfi olarak döviz cinsinden fiyat belirlemeleri, Ayrıca dışa bağımlılık sorunlarında kendilerine yardımcı olacak devlet yerine vergi toplamayı hedefleyen, fiyat dengesi için öngörüsüyle yönlendirme yerine yasaklama ,kısıtlama yöntemine baş vuran bir iktidarla karşı karşıya kalmaları.

TMMOB ye bağlı odaların bilime dayalı önerilerini yıllarca kale almayarak yanlış tarım politikaları, Bilim ve teknolojiye geri kalınmasıyla dışa bağımlılığın pekişmesi, buna bağlı olarak Emperyalist ülkelerin bilim ve teknolojiyi sömürü aracı olarak kullanması,

Dünya ölçeğinde sürekli var olan biyolojik savaşta, yarışta geri kalınmış olmak, Meslek Odaları ve Üniversiteler ile uyumlu çalışmayan ve onları yok sayan bir anlayışla tarım politikaların belirlenmesi.

Koruyucu, yol açıcı, kolaylaştırıcı bir yaklaşım yerine, yasaklayıcı bir tutum sergilemesi,

Denetim mekanizmasının yanlış kurgulanması sonucu, merdiven altı üretimin, sağlıklı ve güvenli gıda üretimi engeller boyuta gelmesi ile haksız rekabet nedeniyle üreticiler emeklerinin karşılığını alamadıkları için üretimden vaz geçmeleri, İktidarın para politikalarındaki yanlışlık nedeniyle dövizin aşırı yükselmesi karşısında sürekli zarar eder duruma düşmeleri sonucu gıdalardaki enflasyonun ana kaynağını oluşturmaktadır.

Hasan KÜÇÜK

Kimya Mühendisleri Odası

Sekreter Üye, TMMOB Gıda Politikaları Komisyon Üyesi